

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

УДК 78. 071. 2; 314.743 (73)

Г. В. КАРАСЬ

КОНЦЕРТНЕ ТУРНЕ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСТАМИ США У 1928 р. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ «СВОБОДА»)

У статті аналізується концертна діяльність визначної української співачки Соломії Крушельницької містами США протягом турне 1928 року. На основі матеріалів емігрантської української газети «Свобода» здійснена реконструкція цього турне та проаналізувати його особливості.

Ключові слова: Соломія Крушельницька, співачка, газета, еміграція, концерт, репертуар.

Г. В. КАРАСЬ

КОНЦЕРТНОЕ ТУРНЭ СОЛОМИИ КРУШЕЛЬНИЦКОЙ ГОРОДАМИ США В 1928 г. (ЗА МАТЕРИАЛАМИ ГАЗЕТЫ «СВОБОДА»)

В статье анализируется концертная деятельность выдающейся украинской певицы Соломии Крушельницкой городами США в течение турнэ 1928 года. На основе материалов эмигрантской украинской газеты «Свобода» осуществлена реконструкция этого турнэ и проанализированы его особенности.

Ключевые слова: Соломия Крушельницкая, певица, газета, эмиграция, концерт, репертуар.

G. V. KARAS

SOLOMIYA KRUSHELNYTSKA'S CONCERT TOUR IN THE US CITIES IN 1928 (A STUDY OF THE SVOBODA NEWSPAPER)

The article analyzes the concerts activities of Solomiya Krushelnytska, the famous Ukrainian singer, during the 1928 tour in the US cities. Based on the materials of the emigrant Ukrainian newspaper – Svoboda, the author reconstructs this tour and describes its peculiarities.

Key words: Solomiya Krushelnytska, singer, newspaper, emigration, concert, repertoire.

Одна із найславетніших українських артисток Соломія Крушельницька (1872–1952) завоювала світові сцени і здобула визнання насамперед як оперна співачка. Разом з тим вона проявила себе також як концертно-камерна виконавиця. Відомості про цей вид діяльності Соломії Крушельницької представлені насамперед у спогадах, листуванні, матеріалах про життєвий та творчих шлях, упорядкованих М. Головащенко [14; 15], а також у статтях

українських науковців – Н. Толошняк [17], Г. Карась [7], Д. Білавич [2] та окремих збірках [13; 16].

Разом з тим за межами України зберігається значний джерельний матеріал, який ще не був предметом аналізу. Одним з таких джерел є газета «Свобода» української еміграції у США.

Мета пропонованої розвідки – на основі матеріалів газети «Свобода» висвітлити концертну діяльність Соломії Крушельницької містами США протягом турне 1928 року.

У процесі аналізу газети «Свобода» за 1928 рік нами виявлено одинадцять публікацій (не враховуючи рекламних оголошень з цього приводу) про концертне турне видатної співачки містами США того року. Частина авторів цих дописів взагалі не вказують свого прізвища, два з них скриваються за псевдонімами «Присутній» і «Член комітету». Тільки троє авторів підписуються власними прізвищами: відомий композитор і музикознавець Михайло Гайворонський¹, відомий концертний та оперний співак Михайло Зазуляк² та Василь Бобрів.

За матеріалами газети вдалося реконструювати концертний маршрут С. Крушельницької містами США, який тривав три місяці. Він виглядав наступним чином: 4 лютого – Нью-Йорк; 19 лютого – Йонкерс (Шевченківський концерт); 4 березня – Нью-Йорк (Шевченківський концерт); 18 березня – Ньюарк (Шевченківський вечір); 25 березня – Пітсбург; 1 квітня – Клівленд; 8 квітня – Детройт; 21 квітня – Нортгемптон, Па.; 29 квітня – Чикаго.

Василь Бобрів до замітки про перший концерт С. Крушельницької в «Месса Auditorium» у Нью-Йорку подає фото співачки та дуже ескізно називає програму: виконувалися італійські, іспанські, англійські та українські народні пісні [3]. Автор відзначає невелику кількість слухачів на цьому концерті.

У тому ж номері газети вміщена велика стаття невідомого автора про цей перший концерт та прийняття на честь співачки [10]. Тут же наводяться слова відомого діяча української еміграції Луки Мишуги³, якими він вітав С. Крушельницьку, називаючи її «світової слави артисткою», «добром нації». Л. Мишуга відзначав, що на рідній землі її слухала інтелігенція, а тут, в Америці, одна категорія – «український робітник».

У номері газети за 20 лютого [12] було надруковано графік концертів С. Крушельницької у містах США, звернення до громад використати можливість для

¹ Гайворонський Михайло-Орест Іванович (Mikhailo Naivoronsky; псевд. – Орест Тин; 15.09. 1892, м. Залішки, нині Терноп. обл. – 11.09. 1949, Форест-Гіллс, шт. Нью-Йорк, США, похований у Мідл-Віледж, Н.Дж.) – укр. композитор, скрипаль, хор. диригент, педагог, муз. критик, муз.-громад. діяч, поет. Навч. у ВМІ ім. М. Лисенка у Львові (кл. скрипки Ф. Кребса, 1912-14). 1914 вступив до лав УСС, орг-тор військ. дух. оркестру Легіону УСС (1915). 1919 – гол. капельмейстер УГА, орг-тор військ. дух. оркестру, для якого пише твори, аранжує популярні пісні. Кер. оркестру, хормейстер першого стаціонарного Укр. т-ру М. Садовського у Києві, перший гол. капельмейстер Армії УНР, кер. оркестру укр. театру в Кам'янці-Подільському (1920). У 1920–23 рр. – викл. ВМІ ім. М. Лисенка у Львові, де вів кл. скрипки, дає уроки музики в учитель. семінарії, жін. г-зії Василян, кер. хорів в укр. театрах Львова, диригент Львівського «Бояна», хорів «Просвіти», «Бандурист» та ін. З осені 1923 р. жив і працював в Америці (м. Вунсакет, шт. Роуд Айленд, з літа 1924 р. – у Нью-Йорку). Продовжував своє навчання на муз. відділі Колумб. ун-ту (Нью-Йорк; кл. Д. Г. Мейсона, Д. Моора, С. Бінгтема). Разом з Р. Придаткевичем заснував Укр. муз. консерваторію в Нью-Йорку (1924), згодом укр. струн. оркестр (керував ним до 1936 р.), диригент зведених церк. хорів США – «Сімка хорів». Виступав ініціатором створення «Укр. муз. накладні» (1927). Дописував до укр. еміграційної періодики.

² Зазуляк Михайло (Mikhailo Zazuliak; 1887, м. Львів, Галичина – 20.08. 1936, м. Бронкс, США) – український концертний та оперний співак (баритон). Освіту здобув у Львові, вокал студіював приватно у Варшаві. Працював учителем в Галичині. У 1913 р. переїхав з родиною до США, де повернувшись до себе увагу своїм чудовим голосом. Вокальну освіту здобув приватно (Нью-Йорк). Непересічний голос Зазуляка запевнив йому успішну кар'єру на оперній та концертній сцені. Деякий час співав у хорі «Метрополітен-Опера» (Нью-Йорк). На поч. 1920-х став членом (співачом) театральної трупи «Українська Бесіда» в Нью-Йорку, яка вперше у США поставила оперу М. Аркаса «Катерина», в її репертуарі також був «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського, оперети та мелодрами, які виставлялися також у Ньюарку, Філадельфії та ін. містах США. Брав участь у багатьох українських концертах, виступав з власними концертами перед іншими етнічними групами США. Виступав у радіоконцертах.

³ Мишуга Лука (1887, с. Новий Витків, нині Радехівський район Львів. обл. – 1955, м. Нью-Йорк, США) – укр. історик, держ. і громад. діяч, журналіст, редактор, юрист, дослідник історії України 1-ї пол. ХХ ст. укр. діаспори в США, від 1926 р. – співредактор, у 1933–1955 рр. – гол. редактор найбільшого укр. часопису в США «Свобода». Дійсний член Наукового товариства імені Шевченка.

організації Шевченківських концертів за участю видатної співачки, її адреса у Нью-Йорку на час гастролей.

У другій замітці В. Бобріва про Шевченківський концерт 4 березня у залі Stuyvesant High School у Нью-Йорку відзначено, що свято зібрало українців різних політичних та релігійних поглядів і воно було «дійсно величавою маніфестацією української єдності» [4]. У програмі цього концерту за участю С. Крушельницької виступали також хор «Бандурист» під керівництвом Юрія Кириченка, видатний скрипаль Роман Придаткевич, відомий співак Петро Ординський. С. Крушельницька виконувала в цьому концерті солоспіви «Ой одна я, одна» М. Лисенка, «Ой в полі садок» О. Нижанківського, «Як почувеш вночі» Д. Січинського, «Ой вербо, вербо» С. Людкевича, «Ой нагнувся дуб високий» М. Гайворонського, народні пісні. Акомпанувала співачці Віра Стеткевич.

Перші концерти С. Крушельницької привернули увагу американської музичної критики. «Свобода» в номері від 15 лютого подала окремі витяги з рецензій різноманітних англомовних видань. У них підкреслювалося, що С. Крушельницька – світової слави співачка – є україночку; американці мають вчитися від чужинки, як співати американські пісні; її запрошували на прийняття визначні американці; вона співала в концерті на честь бельгійського амбасадора, виконуючи в т. ч. й українські пісні [11].

М. Гайворонський пише про Шевченківський концерт за участю С. Крушельницької та українського хору в залі Philipsburg у Йонкерсі. Після оригінальних творів у супроводі піаністки Віри Стеткевич С. Крушельницька під власний акомпанемент виконала українські народні пісні. М. Гайворонський передає особливу атмосферу концерту: «Як діти, усі слухали ми пісень нашої співачки і любувалися немов найсолодшим голосом рідної матері. Очевидно: тільки Велич може так ділати на слухачів і тільки геніальність може бути такою приступною усім, без різниці віку, формування, культури, талану, вдачі та особистого смаку» [5]. Підсумовуючи, він писав, що «наша українська імміграція ніколи не забуде Сальомеї Крушельницької, усе із гордістю згадає її і з вдячністю буде пам'ятати її побут між нами, що саме видвигає нас ще вище у крузі культурних народів світа» [5].

18 березня С. Крушельницька виступала у «Kriegers Auditorium» у Ньюарку на Шевченківському святі, організованому товариством «Боян» та його хором під керівництвом Теодозія Каськова. Михайло Зазуляк у замітці про свято називає С. Крушельницьку «феєю української музи», яка зуміла об'єднати зазвичай роз'єднану українську громаду [6]. Серед творів, виконаних в цьому концерті, рецензент називає такі: «Якби мені намисто» (М. Лисенка на слова Т. Шевченка), «Ой в полі садок» О. Нижанківського, «У неділю вранці ідуть новобранці», «А хто іде? Кум до куми», «Там під гаєм зелененьким». Михайло Зазуляк звертає увагу на проблеми стилю виконання та інтерпретацію творів. Він, зокрема, писав: «Гіпнотизує нас співачка наша своєю наскрізь індивідуальною інтерпретацією й змушує нас в найшляхотніший спосіб радуватися, то знов сумувати над подіями людського серця-душі, а зокрема над долею нашого дотепер безталанного народу. Кожна креація нашої артистки – це справдішній малюнок, різьба славних мистців...» [6]. Рецензент акцентує увагу читачів на благодійності виступів видатної співачки, а тому іммігранти мають бути особливо вдячними за такий високий вираз патріотизму.

21 квітня С. Крушельницька брала участь у концерті на спомин 67-х роковин смерті Т. Шевченка у Нортгемптоні (зал «Lyric theatre»). «Свобода» передруковує замітку про нього із «The Morning Call» [1]. У концерті брали участь два українські хори: православної церкви з Нортгемптона під керівництвом протоірея Вл. Каськова та греко-католицької церкви з Аллентавн під керівництвом дяковчителя Григорія Пипюка. При цьому згадуються триумфальні виступи хору під проводом славного О. Кошиця. Газета відзначає, що С. Крушельницька є солісткою італійської опери, вона володіє драматичним талантом, а в програмі її виступу були прекрасні твори, які супроводжувала піаністка Дороті Керн. У тому ж номері надрукована замітка «Шевченківський концерт», у якій подана програма виступу хорів та української співачки [18]. С. Крушельницька виконала твори: «Якби мені, мамо, намисто», «Ой в полі садок» О. Нижанківського, «В неділеньку вранці», «American Indian Song» (англійською мовою), «Friendly vision» (німецькою), українські народні пісні «Ой попід гай», «Ой гиля, білі

гуси», «Через сад-виноград», «О хто іде? Кум до куми». Член комітету з організації концерту так передав його атмосферу: «Не можна передати чару тих пісень, відспіваних Шановною Гостею. Той чар в її голосі і інтерпретації. Публика була так захоплена виступом пані Крушельницької, що по скінченню кожної пісні сала довго-довго гриміла оплесками» [18].

29 квітня в залі «Symphony Orchestra Hall» у Чикаго відбувся останній концерт С. Крушельницької у США перед її від'їздом до Європи [8]. На відміну від попередніх концертів за участю хорів, окремих виконавців та читців, у цьому концерті співачка виступала сама. Через незадовільну організацію концерту, яка відображає взаємини різних політичних та громадських сил української громади, якою займався брат С. Крушельницької, співачка виступала впродовж двох годин і при незаповненій залі [9]. Вона виконала оригінальні твори зарубіжних та українських композиторів та в'язанку українських народних пісень.

Отже, упродовж тримісячних гастролей Сполученими Штатами Америки у 1928 році Соломія Крушельницька дала понад десять концертів у різних містах країни. Більшість з них відбувалися для української громади і були складовою Шевченківських вшанувань. Як правило, співачка виступала разом із емігрантськими хоровими колективами та окремими виконавцями. У її репертуарі для співвітчизників домінували українські народні пісні в обробках композиторів М. Лисенка, С. Людкевича, О. Нижанківського, Д. Січинського, М. Гайворонського та їхні солоспіви. Разом з тим С. Крушельницька виконувала пісні інших народів. Виступи видатної співачки перед земляками, з одного боку, засвідчували її близькість до народу та повагу до нього, з іншого – гуртували українців, пробуджували їхню національну свідомість і гордість за рідну пісню і культуру. Гастролі Соломії Крушельницької не залишилися не поміченими місцевою критикою. На шпальтах американської періодики друкувалися позитивні рецензії, у яких підкреслювалося українське походження відомої співачки, її високий виконавський рівень. Все це сприяло інтеграції українців в американське суспільство, засвідчувало високий рівень культури українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. [Б. п.] Американська преса про Шевченківські свята // Свобода. – 1928. – 24 квіт., ч. 94.
2. Білавич Д. Пізній період сценічної діяльності Соломії Крушельницької: спроба аналізу / Данута Білавич // Соломія Крушельницька та світовий музичний простір : зб. статей / [ред.-упор. О. Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во «Астон», 2007. – 188 с.
3. Бобрів В. На концерті Сольомеї Крушельницької / Василь Бобрів // Свобода. – 1928. – 8 лют., ч. 31.
4. Бобрів В. Концерт в пам'ять 67 річниці смерті Тараса Шевченка / Василь Бобрів // Свобода. – 1928. – 7 берез., ч. 54.
5. Гайворонський М. Виступ п. Крушельницької на святі Т. Шевченка (З українського життя в Америці. Йонкерс, Н. Й.) / М. Гайворонський // Свобода. – 1928. – 28 лют., ч. 47.
6. Зазуляк М. Святочний Вечір в честь Тараса Шевченка (З українського життя в Америці. Ньюарк, Н. Дж.) / Михайло Зазуляк // Свобода. – 1928. – 27 берез., ч. 71.
7. Карась Г. До історії звукозаписів Соломії Крушельницької / Ганна Карась // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка та Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Серія : Мистецтвознавство. – 2008. – № 1(19). – С. 72–76.
8. [Б. п.] Концерт Сальомеї Крушельницької. Шикаго, Ілл. // Свобода. – 1928. – 26 квіт., ч. 96.
9. Присутній. Концерт Сальомеї Крушельницької. (З українського життя в Америці. Шикаго, Ілл.) // Свобода. – 1928. – 7 трав., ч. 105.
10. Присутній. Перший концерт Сальомеї Крушельницької в Нью Йорку // Свобода. – 1928. – 8 лют., ч. 31.
11. [Б. п.] Сальомея Крушельницька. (Рубрика «Спів і музика») // Свобода. – 1928. – 15 лют., ч. 37.
12. [Б. п.] Сальомея Крушельницька. (Рубрика «Театр і музика») // Свобода. – 1928. – 20 лют., ч. 41.

13. Соломія Крушельницька: міста і слава / [автори-упор. Г. Тихобаєва, І. Криворучка]. – Львів : Апріорі, 2009. – 167 с.
14. Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування. У 2 ч. Ч.1. Спогади / [вст. ст., упор. і прим. М. Головащенко]. – К., 1978. – 398 с.
15. Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування. У 2 ч. Ч.2. Матеріали. Листування / [упор. і прим. М. Головащенко]. – К. : Муз. Україна, 1979. – 447 с.
16. Соломія Крушельницька та світовий музичний простір: зб. статей / [ред.-упор. Олег Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во «Астон», 2007. – 188 с.
17. Толошник Н. Концертно-виконавська діяльність Соломії Крушельницької в музично-критичній оцінці українських митців першої половини ХХ століття / Наталія Толошник // Соломія Крушельницька та світовий музичний простір: зб. статей / [ред.-упор. Олег Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во «Астон», 2007. – С. 76–82.
18. Член комітету. Шевченківський концерт. (З українського життя в Америці. Нортгемптон, Па) // Свобода. – 1928. – 24 квіт., ч. 94.

УДК 78.07 (71) 314. 743

О. О. ЧИГЕР

КОНЦЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

У статті зроблена спроба простежити концертну діяльність визначної української співачки Соломії Крушельницької за кордоном та охарактеризувати її концертний репертуар.

Ключові слова: Соломія Крушельницька, співачка, вокальне мистецтво, еміграція, концерт, репертуар.

О. О. ЧИГЕР

КОНЦЕРТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СОЛОМИИ КРУШЕЛЬНИЦКОЙ ЗА ПРЕДЕЛАМИ УКРАИНЫ

В статье сделана попытка проследить концертную деятельность выдающейся украинской певицы Соломии Крушельницкой за рубежом и охарактеризовать ее концертный репертуар.

Ключевые слова: Соломия Крушельницкая, певица, вокальное искусство, эмиграция, концерт, репертуар.

А. А. CHYGER

CONCERT ACTIVITY OF SOLOMIYA KRUSHELNYTSKA OUTSIDE UKRAINE

In this article an attempt is made to research the concert activity of prominent Ukrainian singer Solomiya Krushelnytska abroad and to describe her concert repertoire.

Key words: Solomiya Krushelnytska, a singer, vocal art, emigration, a concert, repertoire.

Одним із пріоритетних напрямів сучасної мистецтвознавчої науки є дослідження специфіки творчості українського митця-емігранта, в художньо-творчому процесі якого відображається взаємодія етнонаціональних та інонаціональних культурних цінностей. Не зважаючи на перебування в багатоетнічному суспільстві, українці в діаспорі намагаються зберігати у своєму середовищі національну самобутність – рідну мову, звичаї, культурні,